

[Religionistika](#)

David Zbiral

E-mail: david.zbiral@post.cz (můžete též použít [tento formulář](#))

URL: <http://mujweb.cz/www/david.zbiral>

návštěv od února 2004

Kataři a Židé

David Zbiral

Obsah

ÚVOD 3

1. KATARSKÁ VÍRA A STARÝ ZÁKON 3

2. VZTAH KATARŮ K ŽIDŮM V PRAXI 4

3. ŽIDOVSKÉ POHLEDY NA KATARY 4

4. PROTIKACÍŘSKÉ POLEMIKY 5

5. VZTAH KATARŮ A ŽIDŮ V DÍLE NACISTICKÉHO ESOTERIKA OTTY RAHNA 5

ZÁVĚR 6

LITERATURA 6

Úvod

Otázku, jaký vztah měli katarři k Židům a k židovství, je třeba řešit ve více rovinách. Za prvé je tu vztah katarů ke Starému zákonu a jeho Bohu. Za druhé se lze zajímat o to, jak vypadala praxe (např. zda byli nějací Židé katary a jakou podobu mělo soužití katarů a Židů). Za třetí bude vhodné podívat se i z druhé strany a zjistit, jestli měli soudobí Židé nějaké povědomí o katarech a případně jak na ně nahlíželi. Za čtvrté se krátce dotkneme protikacířské polemiky, která se snažila teologicky bojovat souběžně proti oběma skupinám. Za páté bude předmětem našeho zájmu pojetí vztahu katarů k Židům u nacistického esoterika Otty Rahna.

1. Katarská víra a Starý zákon

Prameny nedosvědčují žádnou normativní katarskou koncepci Židů. Příčina je jednoduchá: žádná taková koncepce neexistovala. Role Židů ve víře a názorech katarů byla naprosto minimální.

Narozdíl od katolíků a pravoslavných katarři Židy nepokládali za někdejší Boží lid a nechápali je jako své předchůdce. Zastávali vyhraněný postoj ke Starému zákonu a jeho Bohu. Až na naprosté výjimky¹ Starý zákon odmítali a jejich výklad bible se zaměřoval na zdůrazňování protikladnosti Nového a Starého zákona. Poukazovali na to, že v Novém zákoně je zakázáno zabíjení, kdežto starozákonní bůh poručil bez milosti vybití kenaánské muže, ženy i děti,² a podobně. Zcela odmítali Mojžíšův zákon. Starozákonní praotce považovali za zavržené a starozákonní bůh pro ně byl bohem temnot či d'áblem, vládcem tohoto světa, jenž svět stvořil a uvěznil v něm duše.³

Z těchto rysů vyhraněného katarského evangelismu nesmíme vyvozovat důsledky, o kterých sami katarři vůbec neuvažovali. Nelze říci, že by samotné Židy spojovali s d'áblem. Vlastně neměli žádný obraz Židů. Eckbert ze Schönau v jednom ze svých kázání ze 60. let 12. století katary vyzývá: „Pokud nevěříte knihám řeckým a latinským, jděte ke svým nepřítelům Židům a podívejte se do hebrejského písma.“⁴ To je ale patrně třeba vnímat jako Eckbertovu dedukci z katarského odmítání Starého zákona. Pokud se Židé v pramenech zachycujících katarské víry vůbec objevují jako specifická skupina, vypadají spíše jako národ oklamáný d'áblem a jeho služebníky Heno-

¹ Rainer Sacconi, *Summa de catharis et leonistis seu pauperibus de Lugduno*, ed. F. Šanjek, „Raynerius Sacconi O.P. Summa de Catharis“, *Archivum Fratrum Praedicatorum* 44, 1974, s. 56.

² *Liber de duobus principiis*, ed. Christine Thouzellier, *Livre des deux principes: Introduction, texte critique, traduction, notes et index*, Paris: Cerf 1973, s. 336-358 aj.

³ Doklady těchto postojů jsou přčetné; jde o víru dosvědčenou ve většině ucelenějších pramenů o katarství a bogomilství. Viz např. Kosma Presbyter, *Řeč proti Bogomilově herezi*, trad. Zoe Hauptová, in: Zoe Hauptová – Věnceslava Bechyňová, *Zlatý věk bulharského písemnictví: Výbor textů od X. do počátku XV. století*, Praha: Vyšehrad 1982, s. 159-160, 166-167, 169, 170, 172; Rainer, *Summa...*, ed. F. Šanjek, „Raynerius Sacconi...“, s. 42, 51, 58; *De heresi catharorum*, ed. Antoine Dondaine, „La hiérarchie cathare en Italie I: Le De heresi catharorum“, *Archivum Fratrum Praedicatorum* 19, 1949, s. 311; atd.

⁴ *Kázání Eckberta ze Schönau*, ed. Jacques-Paul Migne, *Patrologia Latina* CXCIV, Paris 1855, sl. 27.

chem a Mojžíšem, kteří je naučili „obětování a neřádným úkonům“ a předali jim zákon a knihy, v nichž jsou zapsané d'áblovy lži, než jako vědomí uctívači Satana.⁵

Židé a židovství pro katary nemělo důležitost. Vymezovali se spíše proti oficiální církvi Východu a Západu a jejímu Bohu; postoj k ní propracovali daleko určitěji.

2. Vztah katarů k Židům v praxi

K tomuto tématu máme jen velmi sporá svědectví. Víme, že Jan Žid, jehož přízvisko nepochybně ukazuje na židovský původ, byl jedním z prvních lombardských katarů. *Traktát o kacírích* (asi 1270) uvádí: „Po dlouhém čase přišel jakýsi notář z Francie do Lombardie, konkrétně do Milánského hrabství do oblasti Concorezza; potkal člověka jménem Marek, který pocházel z místa odtamtud nepřiliš vzdáleného, zvaného Colognia, a obloučil ho. Marek promluvil se dvěma svými přáteli, Janem Židem a Josefem. A věz, že Marek byl hrobník, Jan tkadlec, Josef řemeslník.“⁶ Po Markově smrti se Jan Žid stal jeho nástupcem v biskupském úřadě.⁷

Silná židovská menšina ve 12. století obývala, většinou v poměrném klidu, okciténská (jihofrancouzská) města. Světská moc zde Židy nepronásledovala⁸ a veřejné mínění jim nebylo nijak výrazně nepřátelské. Relativně vstřícný přístup k Židům je dán obecně dosti liberálním ovzduším panujícím v Okcitanii 12. století a rovněž prosazujícími se principy racionální ekonomiky. Mezi katarstvím a okciténskou tolerancí k Židům nelze spatřovat kauzální vztah. Spíš jak Židé, tak kataři využívali nábožensky poměrně snášenlivé atmosféry jihofrancouzských měst.⁹

3. Židovské pohledy na katary

U židovských pohledů na katary je situace podobná jako u katarských pohledů na Židy: kataři neměli pro Židy žádnou důležitost. V židovských pramenech se objevuje jen několik kusých zmínek, na které upozornil a které rozebral Joseph Shatzmiller ve studii „Židovský pohled na albigenickou herezi ve 13. století“.¹⁰ Zde postačí dva příklady.

V 2. polovině 13. století věnoval katarům několik vět v jednom svém dopise Jákob ben Eli z Montpellier; uvádí, že jedni věří ve dvě mocnosti, přičemž ta dolní má mezi

⁵ Viz např. bogomilský, katary převzatý apokryf *Interrogatio Iohannis*, ed. Edina Bozóky, *Le livre secret des Cathares: Interrogatio Iohannis, apocryphe d'origine bogomile*, Paris 1980 (přetisk 1990), s. 66; Euthymios Zigabénos, *Panoplia dogmatiké*, ed. Jacques-Paul Migne, *Patrologia Graeca* CXXX, Paris 1865, sl. 1305.

⁶ *Tractatus de hereticis*, ed. A. Dondaine, „La hiérarchie cathare en Italie II: Le *Tractatus de hereticis* d'Anselme d'Alexandrie“, *Archivum Fratrum Praedicatorum* 20, 1950, s. 308.

⁷ *Ibid.*, s. 309.

⁸ Milan Loos, *Dualist Heresy in the Middle Ages*, Praha: Academia 1974, s. 151-152.

⁹ Asi nejúplnější prací o Židech v Okcitanii 12.-13. století je sborník *Juifs et judaïsme de Languedoc (Cahiers de Fanjeaux 12)*, Toulouse: Privat 1977.

¹⁰ Joseph Shatzmiller, „L'hérésie des Albigeois vue par les juifs au XIIIe siècle“, *Heresis* 2001, č. 35, s. 59-81 (do francouzštiny přeložila z hebrejského originálu Tzipora Abuhatzirová).